

Per a donar la impressió d'un príncep de Església en el Renaixement, i portar a l'espectador la bellesa dels sentiments que lluiten a dintre seu com a fruit de la època, s'ha d'esser, per sobre de tot i abans que tot, senyor.

S'ha d'esser harmònic i comedit en el gest i en el to de la paraula, i s'ha d'expressar aixís el torment i la furia de les passions que'l dominen.

I en Morano vol expressar-les portant a l'exterior llur força intrínseca, i queda prou ordinari i barroer per a treure del davant la imatge aristocràtica, que és la única que explica i justifica la psicoligífa del personatge.

Encara que això vingui a dir, senzillament,

que en Morano està molt malament en l'execució d'aquesta obra, no vol dir ni molt menys que regategem res de la seva justa reputació artística.

Ho vàrem dir un dia amb motiu de l'estrena de *Los semidioses*, i repetim avui que en Morano és un dels millors actors espanyols contemporanis.

Però li passa lo que a tots els castellans: que no té facultats per al gran drama, amb tot i que és el que d'entre ells en té més.

Algún dia parlarem d'aquesta curiosa particularitat dels actors castellans.

SUPER

ELS JOCS FLORALS DAVANT DEL PLET ORTOGRAFIC

La llibertat de pensar, o les menjadores de la Diputació

VI Y DARRER

I després de la batalla, resolt el plet aixís, què? Com queden uns i altres? Això diràs, amic llegidor, i an això vaig a respondre't.

Escolta als uns. Parlen des de *Il·lustració Catalana*. No en variem ni l'ortografia:

«Era impossible que'l Còs d'Adjunts, al donàren compte y al reunir-se en plè, sancionés un acort tan pedantesch y tant irrespectuós ab los escriptors que més han treballat per la gloria dels Jochs Florals. (Es refereix a l'acord-sorpresa de 1913.) Era tançar per sempre més les portes de la poètica Institució a la majoria dels autors de Catalunya; era negar la entrada en los futurs volums a un drama d'en Guimerà, a una novela d'en Pin, a una poesia de mossen Collell ò d'en Picó, a una nova «Atlàntida» si demà la Providencia enviava a la nostra patria un altre Verdaguier; era desballestar la inspiració dels poetes prou encaparrats en esbrinar com s'han d'escriure les plosives y'ls paroxitons segons vinguin del grec ò del persa y en ensinistrarse en la mètrica modernista, ja també iniciada, que'ls anirà fermant amb regles y regletes, dignes del «tabulatur» dels Mestres Cantayres; era anar rebaxant la més esplèndida de nostres manifestacions literaries y patriòtiques fins a posarla al nivell de un segon certàmen d'Esparraguera; era, en fi, renunciar y excomunicar no sols als millors escriptors vivents, sinó a tots els finats, per qu'els volums dels Jochs s'agoten y la seva reimpressió's feya impossible sense profanar la escriptura qu'els morts tingueren per més justa y adequada.

«L'honorable Còs d'Adjunts, al delegar al Consell Directiu la redacció de sos escrits respectant les formes gramaticals de cada autor, ha desfet la barrabassada y ha confirmat brillantment que la única preocupació que l'anima desde fa més de mig sigle es la de que les composicions premiades sien notables, cridant a l'efecte per escullir-les a gent entesa i de bon gust de tota mena de tendències y sistemes y opinions.

«Es clar que'l desig de la unificació ortogràfica es general. Però, avuy per avuy, aqueixa aspiració no pot passar de desig. La nostra llengua està en estat d'elaboració, filla d'una restauració lenta, pacient, difícil, y es admirabilíssim lo que ja s'ha fet per depurar-la. Però no tinguem la temeritat de sostenir qu'ha arribat la hora de fixarla definitivament ni de donar per terminat son vestit, que es sa ortografia. Y sobre tot, guardèmnos de posar-li un vestit nou, que no s'ha fet per ella, ni guarda relació ab cap dels que en sos bons temps havia dut.

«No hi ha cap llengua que s'hagi conformat a admetre de cop y volta la ortografia imposada per una Acadèmia. Lo que han fet les Acadèmies es sancionar lo que'ls bons escriptors han anat adoptant y posant en ús, ja que l'ús es la única norma del llenguatge y, per lo tant, de la escriptura, com ja fa vint sigles ens digué Horaci.

«A l'ús se'l pot encaminar però nó contrariar, y pe axò'l dia qu'un Institut, per sabí que sia, ve a decretar dintre la llengua catalana la substitució de la copulativa «y» per una «i» que no ha existit may, a esborra les «h», que han existit desde fa molts sigles, a posar una «ll» en paraules que sempre s'han escrit ab una «l», a carregar ab la exòtica forma «tz» los mots que tothom pronuncia ab una «s» senzilla («fertiliza», «suavitza» per fertilisa, suavisa), aquell dia tal Institut fa una feyna perduda encara que la ordre vingui firmada per eminents tocòlechs y bacteriòlechs y sancionada per lo President de la Diputació ab un manifest altissonant y ab acompanyament de bombo y platerets.»

I, al·ludint a les raons que'l senyor Duràn i Ventosa invocava amb referència a la solució del problema ortogràfic en les escoles, afegeixen:

«Y encara arriba a més la pertorbació que a n'aquests pobres noys porten les «Normes». Lo mestre dirà que la paraula «lluch» s'escriu sense cap «h», y potser lo petit dexeble's dirà «Lluch»; li ordenarà la supressió de la «y» y'l noy se dirà «Monteys»;

l'extermini de les «h» intermitges, y'l noy se dirà «Lluhís». Les «Normes» s'han sangrat ab salut dient que les seves reformes no afectaven als cognoms ni als termes geogràfics perque han endevinat lo fracàs a que la seva audacia les hauria llençat; però'l cas es que'l mestre's veurà en la necessitat de córrer a auxiliarse en la àvorrida ortografia tradicional, si no vol que'l dexeble no sàpiga llegir la meytat de les paraules del nostre idioma. Y es que contra les disposicions absurdes de les «Normes» s'hi subleva tota l'història familiar dels nostres llinatges, tota la genealogia dels constructors y glorificadors de la nostra patria, les viles y'ls pobles, les montanyes y'ls rius, tot lo que té vida, tot lo que té sanch y tot lo que té significació característica en nostres encontrades y regions, perque ni hi hà res d'axò que hagi de disfreçar son nom ni hagi d'esborrarne cap lletra, y ab la seva denominació natural y propia atravesarà encara molts sigles, a despit de rampells y d'extravagancies filològiques.

«Però no es nostre objecte combatre sistemàticament les «Normes» ni examinar si són bones ò si no ho són. No es costum nostra regatejar a ningú sos mèrits y, l'Institut, que altres ne té de contrets, té dret a que se li reconeguin els estudis que porta fets en honor de nostra llengua. Ab tantes regles com contenen les «Normes», algunes n'hi hauràn dignes d'estima y de ser tingudes en compte. Tot axò està molt bé y serà degudament estimat. Lo que no ho està es que vulguin imposarse als Jochs Florals ni a ningú, ni que's creguin ja triomfadores en tota la línia. Es cert que s'han apoderat del periodisme y de la juvenalla literaria, però'l catalanisme, per culpa de sos directores, ha passat per tantes modes de temporada, que no hi hà perquè fiarse massa en la seva persistència. Avuy fa patriota lo ser «normista» com altres vegades ho ha fet lo portar barretina, ò ballar sardanes, ò anar a votar en Salmeron, ò fins lo declarar-se wagnerià ò apendre l'«Esperanto».

Com pots veure, lector, això són, si altra cosa no, raons, arguments, judicis, punts de vista—errats o encertats, no anem a esbrinar-ho,—però raons, arguments, judicis i punts de vista absolutament seriosos i respectables.

I, per damunt de tot: tolerancia. Tolerancia observada per ells des del començament i en tota hora. Si!

De *El Pirineu Català*, de Ripoll—que l'ha reproduït íntegre,—copiem un paragraf del discurs del senyor Girbal Jaume en defensa de sa proposició: «La seva aprovació no prejutja res, però salva la llibertat de tothom. La seva aprovació no impossibilita la desitjada uniformació ortogràfica de la llengua, sinó que hi condueix: hi condueix pel camí de la espontaneïtat, que, essent el més expedit, el més lliure, és l'únic sòlid i definitiu. Quan la bonesa d'unes regles s'imposi, els volums dels Jochs Florals la reflexaràn eloqüentment. El dia que la unanimitat sia assolida, ben gloriósament i ben libèrrimament hi quedarà demostrada.»

Voleu més correcció, més tolerancia?

—«I els altres—diràs,—què han dit? En què han quedat, els altres?»

—«No han dit ni un piu!»

—«Com!»—diràs.—«Lo que sents, lector.»

La derrota, la desfeta, l'enfonsament d'allò que's necessitava com instrument i realitat le

govern i de cultura, com a irradiació en tots sos caires de l'esperit català, com a articulació d'europèisme i de modernitat; com a força renovadora de tot el sistema pedagògic, des de l'escola primària als doctorats; com a garantia de la justícia en tots els tribunals; com a penyora d'eficacia a les trones religioses, a les càtedres acadèmiques; com a nostrament indivisible de totes les tècniques; com a senyal ineludible de majestat en totes les organitzacions de poder i en tots els decrets minuciosos, com a garantia primera y darrera de la nostra capacitat constant de poble lliure, no els ha inspirat més que una ressenya periodística de 44 RATLLES, titulada *Els adjunts dels Jocs* (com podria haver-se titulat *Els indiots del Parc*) en la que's diu que, per majoria, el *Còs d'Adjunts* es declarà enemic d'afirmar la suprema conveniencia nacional d'assolir la unitat ortogràfica, i que la proposició de llibertat fou votada pels anti-normistes i algùn normista, i que els nostres amics s'abstingueren PER RESPECTE A LA DIGNITAT I CORTESIA (?) DE LA INSTITUCIÓ, i els elements de la Unió Catalana votaren en contra.

Es a dir que tot allò tant transcendental, un cop perdut, una volta esvait, no mereixia altre comentari ni altra elegia que aquestos?

Anem a pams! *La Veu* sab ben bé que no s'havia perdut ni esvait cap cosaça d'aquelles que havia retret un dels seus Pares Sentències. *La Veu*, al fer aixís les seves 44 RATLLES de ressenya, sabia prou que no feia funerals més que en sufragi de l'amor pròpi d'algùn dels infal·libles de la casa. I en aquella casa saben bé que'l millor lenitiu, quan van maldades, és un silenci reparador en el qual són tant mestres com en altres coses.

Aquests altres senyors, lector, han callat perquè han vist que *peor es meneallo*. Perquè han vist que ja's comença a dir, com acaba de dir en Josep Saderra des de *La Comarca*, d'Olot, parlant de les normes i de l'Institut, que aquest, si bé és una corporació composta de persones sapientíssimes, és COM UNA MENA DE CAPÍTOL ON TOTS ELS CANONGES SÓN DE GRACIA, I PER A SON INGRÉS NO'S NECESSITAVA PROVAR LA CAPACITAT NI LA IDONEITAT, SINÓ EL FAVOR.

Això és lo que cou i fa callar! En ares de moltes coses lletges, el silenci!

I és que la Lliga—y *La Veu*, son pregoner.—des de fa més d'un parell d'anys fonamenten totes les seves campanyes en tres tòpics capitals: l'anti-lerrouxisme, la Mancomunitat i l'Institut d'Estudis Catalans.

Dels dos primers no entrem a escatir-ne res, car no és el nostre objecte. Del tercer, parlem-ne, però per a que no se'ns tracti d'apassionats, parlem-ne per boca de *ganso*. I sia aquest *ganso* un senyor X, que, en 5 i 7 de març de 1913, publicà en *El Diluvio* uns articles titulats «*La plataforma electoral de la Lliga.—L'Institut d'Estudis Catalans*», on deia, entre altres gaies i saboroses coses que, avui per avui, no fan al cas:

«L'Institut es un feude de la Lliga Regionalista. A Catalunya hi han, sortosament, homes competentíssims en varis ordres de coneixements, verdaders especialistes en alguna ciencia o en alguna art, i era just i lògic que'l novell Institut congregués tots aquests valuosos elements, quals preferencies intel·lectuals s'havien manifestat clara i gloriósament dintre del seu redós acadèmic. En ell hi havien de cabre tots aquells qui honoren l'intel·lectualitat catalana, i de cap manera una capelleta regionalista a benefici d'unes quantes dotzenes de senyors desvagats que's repartirien bonament els quartets públics.

«S'han enquistat a l'Institut els joves sense feina de la Lliga en nombre exorbitant, alguns homes de positiva valua intel·lectual, algunes patums neutres i, per tapar la boca a la gent d'esquerra, dos o tres senyors qual acció, per la exigüitat del número, no és tot lo decisiva que fóra d'esperar. El Concell de l'Institut, per l'acadèmic que l'arriba a travessar, té el dò de transformar an aquest en home de talent si no'n té, el fa apte per tot, el converteix en lletrat, en erudit, en dialèctic, en sabí, en enciclopedista. Això fa que que'ls verdaders especialistes es vegin suplantats per aquests